

Etica profesională

Natalia PUTINĂ
dr., conf. univ., USM

Tema 2. Importanța eticii în viața politică

Conținuturi:

- 1. Cadrul etic al politicii
- 2. Necesitatea moralei în politică
- 3. Virtuți în politică
- 4. Etica în relațiile internaționale

Obiective de referință:

- *Să explice cadrul etic al politicii*
- *Să determine principalele probleme de etică în domeniul politic*
- *Să identifice rolul eticii și morale în activitatea politică*
- *Să analizeze principalele provocări ale relației politică și morală*
- *Să evalueze comportamentul oamenilor politici în termenii virtuților morale*
- *Să argumenteze interdependența eticii și relațiilor internaționale*

1. CADRUL ETIC AL POLITICII

- Care sun cauzele ce au determinat apariția eticii politice în a doua jum a sec. XX?
- Considerați că gradul de moralitate al politicii, al activității politice este în ascendență sau descendență?

APARIȚIA ETICII POLITICE

- ❑ Concepția de etică politică ca domeniu al științelor politice a apărut în Germania, la începutul sec.XX de reprezentanții abordărilor *sociologice* și *antropologice* în politică
- ❑ M Weber – ”**etica convingerilor**”, ”**etica responsabilității**”
- ❑ M Sheller – ”**etica convingerii**” și ”**etica succesului**”
- ❑ Etica politică a apărut în circuitul academic cu câteva decenii în urmă (anii 60-70 ai sec XX)

CONTEXTUL DE APARIȚIE

- Polarizarea ideologică a statelor occidentale,
- Trezirea conștiinței revoluționare
- Extinderea semanticii și retoricii crizei:
 - *criza statelor naționale,*
 - *criza guvernelor,*
 - *criza partidelor politice,*
 - *criza ideologiilor,*
 - *criza economică,*
 - *criza politică,*
 - *criza morală*

FACTORII DETERMINANȚI

Amoralismul a fost generat de:

- *Democratizarea,*
- *Raționalizarea*
- *Desacralizarea activității politice*

Paradoxul impactului democrației asupra moralității în politică

Democrația **trebuie să crească rolul moralei în politică!**

- 1) *a crescut imperios ”prețul” deciziilor politice în planul influenței deciziilor asupra oamenilor,*
- 2) *democratizarea vieții politice creșterea dependenței politicienilor de opinia publică, adică ei trebuie să aibă grijă de imaginea lor,*
- 3) *a crescut gradul de informare a societății cu privire la multiple aspecte de luare a deciziilor politice.*

Principiile **organizării juste** a societății

Probleme normative incluse în Constituție

Criteriile **conducerii legitime**

Obligațiunile cetățenilor și conducătorilor (inclusiv **dreptul la contraacțiune și subordonare**)

Problema dreptății între state

OBIECTUL DE STUDIU AL ETICII POLITICE

PROBLEMELE DE ETICĂ POLITICĂ

- **problema mâinilor murdare** (dirty hands politics).

Termenul este inspirat din titlul piesei lui Jean-Paul Sartre: *Les mains sales*, precum și din lucrarea lui Machiavelli, *Principele*.

Ideea centrală care a condus la o astfel de formulare este aceea că, odată intrată în politică, o persoană nu poate să rămâna cu "mâinile curate", ba mai mult, ca, uneori, din "*rațiuni de stat*", poate să aibă mâinile pătate cu sânge.

ETICA BAZATĂ PE PRINCIPII SAU CONSECINȚE?

Ruptura între morala și politica a fost justificată astfel de-a lungul timpului:

- **comportamentul politic este ghidat de maxima:** *Scopul scuza mijloacele! iar scopul major este crearea sau pastrarea statului și binelui public.*
- *teoria rațiunii de stat* solicită realism politic, adică divorțul de morală, fie în raport cu "*inamicul intern*" (vezi dusmanul de clasă în perioada de instaurare a comunismului), fie în raport cu "*inamicul extern*" (vezi cazul războaielor).
- o - există, potrivit unor opinii, o contradicție fundamentală între *etica principiilor* și *etica consecințelor*.

Dacă ținem seama doar de principii, putem ajunge la consecințe absurde legate de faptul că putem sacrifica orice în numele lor, eventual potrivit dictonului: *Fiat iustitia, pereat mundus!* (Să se facă dreptate, chiar dacă ar pieri toți oamenii!)

Dacă ținem seama doar de consecințe, putem iarăși sacrifica orice categorie de cetățeni sau de interese externe în numele faptului că, pentru grupul pe care îl reprezintă, politica satisface pe deplin interesele acestuia

Fața întunecată a politicii este chiar fata ei imorală.
Între formele frecvente de imoralitate politică se numara:

- *utilizarea cetățenilor ca mijloace;*
- *înșelaciunea;*
- *încalcarea promisiunilor;*
- *cinismul (a calca peste cadavre);*
- *lipsa de compasiune;*
- *compromiterea;*
- *demagogia;*
- *cruzimea;*
- *manipularea;*
- *radarea etc..*
- Aceste tipuri de comportamente sunt considerate vicii politice.

PROBLEME ALE RELAȚIEI ETICĂ-POLITICĂ

Minciuna pentru binele public. Scuzele frecvente pentru minciuna în politica sunt de tipul urmator:

- a) *Exista o criză majoră în societate.* Prin urmare, în campanie politicienii pot recurge la formula: „spune oamenilor ceea ce vor ei să audă” și, odata ajunși la guvernare, ei vor face ceea ce trebuie, din rațiuni de stat. Cetățenii îi vor scuza după ce vor percepe ca utile consecințele guvernării.
- b) *Minciuna este nevinovată.* Din aceasta categorie fac parte așa numitele minciuni albe, cele lipsite de consecințe. Sunt minciuni din politețe și se practică mai ales în diplomație sau din curtoazie diplomatică.
- c) *Minciuna este menită să protejeze secrete.* Există informații care nu pot fi public dezvăluite fiindcă ar aduce prejudicii fără să producă și consecințe dezirabile. Același argument este folosit și în cazul secretelor private, nu doar al celor de stat. Este invocat dreptul de a ascunde informații.

Corupția. Se spune că **puterea corupe, iar puterea absolută corupe absolut.** Din punct de vedere moral corupția are aceleași efecte ca și înșelăciunea: lezează, sau, dacă este endemică, prabușește încrederea în guvernare.

Compromisul este un târg (politic, în cazul de față), din care unii agenți văd avantaj obținut prin cooperare reciprocă, temporară, pentru obiective limitate, politici sau interese limitate în scopul de a asigura atingerea altora, pe termen lung și de importanța mai mare.

Nu este nimic imoral în compromis ca atare, ci în unele implicații ale sale. Ceea ce trece granița de la compromisul moral acceptat la compromisul inacceptabil este compromiterea: abandonarea marilor scopuri, a intereselor majore

2.NECESITATEA MORALEI ÎN POLITICĂ

Moralitatea politică are însă standarde specifice, relativ diferite de cea private. Noțiunea centrală este cea de moralitate de rol.

Uneori este necesar să manipulezi, minți, trădezi iar aceste comportamente sunt mai frecvente decât în viața privată, însă fiindcă în democrații politicienii sunt reprezentanți ai cetățenilor și a grupurilor lor de interese, ei trebuie să aibă acoperire morală pentru actele lor.

Dar viața publică este pluralistă.

Politicile pe care le aprobam trec drept morale, iar cele pe care le dezaprobam trec drept imorale. În politica alegerea este a altuia, în morala alegerea este proprie (politica - puterea de alegere este deasupra indivizilor).

Se pot formula câteva rațiuni pentru existența unei morale în politică:

- actele aparținând politicilor publice schimbă viețile multor oameni, prin urmare, **responsabilitatea pentru consecințe este semnificativ mai ridicată decât pentru actele din viața personală** sau chiar din viața profesională.

- domeniul public deține "*monopolul violenței*", în sensul utilizării ei ca violență legitimă. Pentru **Politie**, de exemplu "*să nu lovești*" sau uneori chiar "*să nu ucizi*", devin norme inaplicabile sau dacă sunt aplicate, consecințele pot să fie mult mai imorale.

- în democrație guvernanților li se cere să protejeze interesele celor pe care îi reprezintă, indiferent dacă aceștia sunt membri partidului propriu sau cetățeni neafiliați sau afiliați altor partide, prin urmare, **politicienii trebuie să aibă o componentă de etică a grijii.**

Politica e dominată de **problema imparțialității morale și a neutralității**

Un rol major al politicii este acela de a **aplica strategii ale dreptății**, chiar de a contura sensurile contextuale ale dreptății

La etapa contemporană se evidențiază tradiția intelectuală și instrumentală de a **precăuta drepturile omului, în calitate de fundament universal de relații reciproce dintre deontologia politică și morală**. Drepturile omului constituie acea limită care poate spulbera orice atentat a diverselor forțe politice

Ambigüe și contradictorii sunt orientările deontologice și normele **obligativității etice**, și reprezentările despre obligativitate în politică. În sfera morală, urmarea obligativității reprezintă corespunderea politicii anumitelor criterii, în principiu criteriilor superioare ale moralității. Obligațiunea în politică prezintă realizarea rezultatelor dorite.

- Aristotel a fost inițiatorul tradiției eticii virtuților și al discuției teoretice despre "*virtuti civice*,"

Etica este practică și trebuie să aibă valoare acțională, prin urmare, ea nu poate să rămână la o mulțime de precepte care transcend persoana.

- *Ne interesează la fel de mult și cine practică aceste precepte.*
- *Ce fel de persoană trebuie să fie, fiindcă între caracter și acțiune există o legătură causală.*

!Cea mai semnificativă virtute a conducătorilor politici este *înțelepciunea practică*.

Virtuțile politicianilor sunt: *simțul proporțiilor, realismul, concentrare interioară, calmul*

Michael Slote utilizează termenul de *stomac moral* (*moral stomach*), respectiv calitatea de a-ți pastra apartenența politică chiar dacă ai o aversiune morală în a-ți urma cauza: să-ți ții angajamentele politice și când ești în conflict moral cu ele.

Simone Weil consideră că moralitatea acțiunii în sfera publică depinde de *onestitatea intelectuală* rolul acestei virtuți este aceea de a te apăra de automistificare. Dacă avem onestitate intelectuală știm ce și cine suntem, care ne sunt limitele și posibilitățile.

4ETICA ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

existența unei dezbateri între școala de gândire – realism, și abordarea - idealism/liberalism

Realismul a fost descris în literatură ca o paradigmă conservatoare, pornind de la postulatele sale conform cărora *nu există schimbare în natura umană, de unde decurge în mod necesar că nu există progres, natura umană fiind viciată, egoistă, îndreptată către lupta pentru putere, caracterizată de o dorință neostoită de dominație (animus dominandi).*

Morgenthau „*acțiunile statelor nu sunt determinate de principii morale și aranjamente legale, ci de rațiuni de interes și putere*”, și aprecierile lui Art și Waltz, conform cărora „*în anarhie, statele nu își pot permite să fie morale. Posibilitatea unui comportament moral rezidă în exigența unui guvern eficient care să poată descuraja și pedepsi acțiunile ilegale*”

Hans Morgenthau susține necesitatea detașării absolute între *ceea ce este moral dezirabil și politic real*. Un principiu al realismului teoretizat de autor este acela că *interesul statelor este definit în termeni de putere, puterea fiind de altfel concept central al viziunii realiste, întrucât este motorul care determină toate raportările reciproce ale statelor în sistemul internațional*.

- **Linia liberală**, se identifică de la autori ai Iluminismului European, precum **Immanuel Kant**, **John Locke**, **John Stuart Mill** sau **Richard Cobden**. Conform tipologiei evoluției abordării liberale în Relațiile Internaționale, putem evidenția câteva etape:

prima fază a disciplinei academice este marcată de idealism sau liberalism utopic (Woodrow Wilson),

după care discutăm despre teoria funcționalistă a integrării (David Mitrany, Karl Deutsch), până în anii 1980, care caracterizează perioada instituționalismului liberal (Keohane și Nye).

Hans Kung se întreba dacă este posibil un consens etic de dimensiuni globale, un acord asupra valorilor, criteriilor și atitudinilor particulare?

Autorul atrage atenția că această etică globală nu este o nouă ideologie sau o suprastructură, și nu încearcă să facă eticile diferitelor religii sau filozofii superflue, ci reprezintă un minim necesar de valori, criterii și atitudini de bază umane. *Consiliul Parlamentului Religiilor Lumii*, întrunit la Chicago în 1993, a adoptat *Declarația asupra unei Etici Globale*, care subsumează ca principii de bază **umanitatea adevărată și Regula de Aur**.

Aceste două principii ne duc cu gândul la principiile teoretizate de Kant, și anume percepția omului ca scop, iar nu ca mijloc, imperativul categoric kantian, „*acționează astfel ca să folosești umanitatea atât în persoana ta, cât și în persoana oricui altuia totdeauna în același timp ca scop, iar niciodată numai ca mijloc*”, sau principiul „*etica ar trebui să preceadă politica și dreptul*”.

Cele două principii ale eticii globale au constituit fundamentul pentru cele patru directive irevocabile, și anume:

- loialitatea față de o cultură a non-violenței și respectul pentru orice formă de viață,
- loialitatea față de o cultură a solidarității și ordinii economice juste,
- loialitatea față de o cultură a toleranței și a unei vieți conduse de adevăr,
- loialitatea față de o cultură a drepturilor egale.

VIZIUNEA IDEALIȘTILOLR

- Shotwell- eradicarea barbariei din relațiile internaționale
- Războaiele nu sunt provin din natura umană, ci din modul în care statele interacționează
- Conflictele internaționale pot fi evitate prin educație morală și acțiune colectivă a popoarelor lumii
- Organizarea lumii în interesul omenirii
- Metode:
 1. Educarea opiniei publice, care să devină o formă de constângere a tendințelor agresive a liderilor
 2. Rolul Ligii Națiunilor ca Tribunal internațional al opiniei publice internaționale
 3. Conștiința individuală a liderilor fiecărei națiuni

CRITICII IDELISMULUI LIBERAL

- Nierbuhr și Carr
- Nierbuhr: *mândria și voința de putere a omului, tulbură armonia creației*

-căutarea siguranței prin dorința de a-i domina pe ceilalți

-cunoașterea umană este determinată de un păcat ideologic (mândria intelectuală)

-mândria morală –standartele morale umane relative sunt considerate ca finale și absolute

Carr "20 de ani de criză 1919-1939"

Rolul puterii este mai mare, decât al moralei – decalajele mari de putere și resurse compromit egalitatea națiunilor în drepturi

"La sfârșitul istoriei politica va fi un teritoriu unde morala și puterea se vor întâlni"

